

Konur á aftökudeild

Inga Dóra Pétursdóttir, framkvæmdastýra UN Women.

Árlegt sextán daga átak gegn ofbeldi gegn konum hefst á morgun á alþjóðlegum baráttudegi málefnisins. Átakinu lýkur 10. desember sem er alþjóðlegur mannréttindadagur enda er kynbundið ofbeldi eitt útbreiddasta mannréttindabrot í heimi. Félagasamtök um allan heim hafa staðið fyrir átakinu síðan 1991.

Það er nefnilega ekki til það samfélag á jarðríki þar sem konur þurfa ekki að líða ofbeldi vegna kyns síns. Grófasta form slíks ofbeldis er án efa kerfisbundin morð á konum og stúlkum (*femicide*) sem eins og nýleg skýrsla Mannréttindaráðs Sameinuðu þjóðanna bendir til, í örum vexti víða um heim og virðist umburðarlyndi gagnvart þeim vera venjan. Slík morð eiga sér fjölmargar birtingarmyndir og geta átt sér stað innan veggja heimilisins, á opinberum vettvangi eða af hálfu ríkisins.

Mikilvægt er að líta ekki á slík morð sem einstaka, óvænta atburði heldur verður að horfa til þess samhengis sem þessir glæpir eiga sér stað í. Í skýrslunni er skýrt tekið fram að morðin gegni þeim tilgangi að undirstrika og viðhalda samfélagslegum valdatengslum milli kynja, kynþátta og stétta og varðveita þannig misrétti milli hópa. Konur sem búa við sífellda ógn af ofbeldi og misrétti eru alltaf á aftökudeild, þær lifa í stöðugri ógn við að vera teknar af lífi. Þær hafa verið sviptar réttinum til lífs.

Birtingarmyndir kerfisbundinna morða á konum og stúlkum eru fjölmargar. Ótal slík morð eiga sér stað á hverjum degi af hendi maka eða sambýlismanns, konur eru drepnar

kerfisbundið vegna normaveiða, vopnaðra átaka, heimanmunds, kynhneigðar eða þjóðernis og fjöldi kvenna lætur lífið á hverjum degi vegna svokallaðra „heiðurs- eða ástríðumorða“.

Jafnframt má líta á það sem kerfisbundin morð þegar konur deyja vegna illa framkvæmdra fóstureyðinga, af barnsförum, vegna mansals, skipulagðrar glæpastarfsemi, vanrækslu eða illrar meðferðar hvort sem er af hálfu einstaklinga eða ríkisins.

Morð af hálfu maka

Konur eru mikill meirihluti þeirra sem láta lífið vegna heimilisofbeldis (um 77%).

- Langflestar konur sem eru fórnarlömb morða eru myrtar af eiginmönnum sínum.
- Í Brasilíu deyja 10 konur daglega, eingöngu vegna heimilisofbeldis.
- Í Evrópu eru um 3.500 konur myrtar af hendi eiginmanna sinna árlega.
- Í Suður-Afríku er kona myrt af maka sínum á sex klukkustunda fresti.

„Heiðursmorð“

Þótt svokölluð heiðursmorð séu gjarnan sérstaklega ofbeldisfull er sjaldnast dæmt í málum. Talið er að um 5.000 konur deyi árlega á þennan hátt en þó eru upplýsingar um heiðursmorð mjög takmarkaðar. Þessi morð eru vanalega framin af karlkyns fjölskyldumeðlimi/um til að hefna fyrir „óviðeigandi“ hegðun kvenna. Í flestum tilfellum fá þeir sem fremja slík morð væga eða enga dóma.

Morð á frumbyggjakonum

Frumbyggjakonur eru í sérstakri hættu vegna ofbeldis og morða. Félagsleg, efnahagsleg og pólitísk jaðarstaða auk arfleiddar nýlendustefnu og kynþáttafordóma gerir frumbyggjakonur mjög berskjaldaðar.

- Í Gvatemala voru Maya-konur 88% fórnarlamba ofbeldis í 36 ára löngum átökum. Í þeim tilfellum sem gerandi giftist þolanda var ekki dæmt í þessum málum.
- Í Ástralíu eru frumbyggjakonur í mun meiri hættu á vera myrtar, verða fyrir nauðgun eða annars konar ofbeldi en konur sem ekki tilheyra þeim hópi. Á sama tíma eru þær síður líklegar til að leita réttar síns vegna fordóma í sinn garð.

Eyðing kvenkyns fóstura og morð á nýfæddum stúlkubörnum.

Bilið milli fjölda drengja og stúlkna fer sívaxandi víða í Asíu. Ástæða þessara morða á sér rætur í miklu misrétti sem einkennir hjónabönd og erfðarétt.

- Um 100.000 stúlkur „hafa horfið“ á Indlandi.
- Um 25.000 nýfædd stúlkubörn eru myrt árlega í Kerala-héraði og dauði meðal stúlkna undir 5 ára er 21% hærri en meðal drengja.
- Víða í Suður-, Austur- og Mið-Asíu er hlutfallið 130 drengir á móti 100 stúlkum.
- Víða er konum misþyrmt af fjölskyldu sinni ef þær fæða óvelkomið stúlkubarn í heiminn.

Staðið hefur verið fyrir þessu 16 daga átaki í yfir 20 ár til að benda á hversu útbreitt mannréttindabrot kynbundið ofbeldi er. Ég hef blendnar tilfinningar þegar ég skrifa þessa grein. Ég finn fyrir vonleysi þegar ég hugsa um að enn þann dag í dag sé svo langt í land að stúlkur og drengir búi við raunverulegt jafnrétti. En á sama tíma er ég vongóð. Því ég veit hvað samtakamáttur okkar getur verið sterkur. Einn daginn munum við líta til baka og velta því fyrir okkur hvernig í ósköpunum stóð á því að á þessari öld eru konur kyrktar, kæfðar, brenndar og limlestar, þeim er drekkt og nauðgað fyrir það eitt að vera konur. Ætlum við að láta enn einn áratuginn líða þar sem við lítum framhjá þessum grófu mannréttindabrotum eða eigum að koma af stað löngu tímabærri byltingu? Byltingu þar sem við tökum höndum saman og búum til samfélag þar sem að líf stúlkna er jafn mikils virði og drengja. Byltingu þar sem kerfisbundinni útrýmingu á konum og stúlkum lýkur strax í dag.

Karlar Til Ábyrgðar:

Opið bréf til karla sem beita ofbeldi í nánnum samböndum

Andrés Ragnarsson og Einar Gylfi Jónsson, starfsmenn KTÁ.

Ert þú að „missa stjórn á þér“ í árekstrum við maka þinn? Ert þú „sjúklega afbrýðissamur“ og ræður bara ekki við það? Finnst þér að maki þinni viti „á hvaða takka hún á að ýta“ til að „gera“ þig reiðan? Telur þú að ofbeldið sé það eina sem hún tekur mark á? – Ef svör þín við einhverjum þessara spurninga eru já, lestu þá áfram

Í tilefni af 16 daga átaki gegn kynbundnu ofbeldi: „Heimilisfriður – heimsfriður“, viljum við nota tækifærið og ávarpa sérstaklega þá karla sem beita eða hafa beitt ofbeldi í nánnum samböndum.

Hvers vegna beita sumir karlar ofbeldi í nánnum samböndum? Við því eru ekki einföld svör. Sumir yfirfæra eigin reynslu af ofbeldi í æsku og beita því sem fyrir þeim var haft. Tengsl heimilisofbeldis og vímuefnaneyslu eru vel þekkt. Þá er ljóst að fylgni er milli atvinnuleysis, fjárhagserfiðleika og heimilisofbeldis. Bent hefur verið á að brengluð sýn karla á kynhlutverk geti verið réttlætning ofbeldisbeitingar. Í grunninn er ofbeldi þó fyrst og fremst byggt á vanmætti og vankunnáttu. Ofbeldið er „úrræði“ til að ná yfirráðum eða þvinga fram vilja sinn, í kringumstæðum þar sem ofbeldismaðurinn kann ekki aðrar leiðir til að höndla sjálfan sig og samspilið við maka sinn.

Ofbeldi er ekki einungis líkamlegt heldur getur það einnig birst sem andlegt ofbeldi, kynferðislegt ofbeldi og ofbeldi sem beinist að dauðum hlutum. Það kann að vera að þér finnist hegðun þín ekki vera ofbeldi, en hún getur engu að síður verið mjög ógnandi fyrir þann sem fyrir verður.

Karlar til ábyrgðar (KTÁ) er sérhæft meðferðaúrræði fyrir karla sem beita ofbeldi á heimilum. Um er að ræða einstaklingsmeðferð og hópmeðferð hjá sálfræðingum. Þegar þú pantar tíma (s. 555 3020; kta@lifogsal.is) er þér boðið einstaklingsviðtal, þar sem staðan er metin og meðferð hefst. Framhaldið getur ýmist verið áframhaldandi einstaklingsmeðferð eða hópmeðferð.

Þó konur beiti einnig ofbeldi í nánnum samböndum, þá er það engu að síður staðreynd að í alvarlegustu tilvikum heimilisofbeldis eru karlar oftast gerendur. Þess vegna er rökrétt að meðferð fyrir gerendur beinist í fyrstu umferð að körlum.

Eins og nafnið bendir til er þungamiðja meðferðarinnar að taka ábyrgð á eigin ofbeldishegðun og í framhaldinu að þróa leiðir til að takast á uppbyggilegan hátt á við það sem upp kann að koma í samskiptum. Lögð er áhersla á að viðkomandi þiggi aðstoðina af fúsum og frjálsum vilja og sjái sjálfur um að panta sér viðtal. Undantekningar á þessari meginreglu eru t.d. þegar barnaverndaraðilar vísa málum til KTÁ.

Ekki er boðið upp á hjónaviðtöl, en mökum er boðið upp á 2 viðtöl við upphaf og lok meðferðar til að meta öryggi maka og barna. Með því að bjóða einungis upp á einstaklingsmeðferð fyrir þann sem ofbeldinu beitir er verið að undirstrika að ábyrgðin á ofbeldinu liggur alfarið hjá gerandanum. Og lykillinn að lausn vandans er að axla þá ábyrgð.

Makar fá skriflega kynningu á meðferðinni og þeim áherslum sem þar eru lagðar til grundvallar. Auk þess er þeim bent á önnur stuðningsúrræði eftir því sem við á.

Mikilvægt er að gera sér grein fyrir hversu skaðlegt það er fyrir börn að búa við ofbeldi á heimili. Hvort sem börnin verða beinlínis vitni að ofbeldinu eða ekki, þá búa þau engu að síður við afleiðingar þess. Í samstarfi við KTÁ og Alternativ til vold í Noregi kom Barnaverndarstofa á fót hópmeðferð fyrir börn sem búið hafa við ofbeldi á heimili árið 2010. Við hjá KTÁ leggjum mikla áherslu á að börn þeirra karla sem til okkar leita eigi kost á þessum stuðningi og hvetjum foreldra til að snúa sér þangað.

Þér kann að finnast erfitt að stíga fyrsta skrefið og biðja um aðstoð. En að taka ábyrgð á eigin hegðun, sætta þig ekki við eigið ofbeldi, heldur horfast í augu við vandann, vilja læra nýjar leiðir í samskiptum, það gerir þig að meiri manni.

Kynbundið ofbeldi er glæpur gegn mannkyninu

Eygló Árnadóttir og Brynhildur Heiðar- og Ómarsdóttir.

Stór hluti kvenna í heiminum verður fyrir kynbundnu ofbeldi einhvern tímann á lífsleiðinni. Og ekki bara í Langtíbertistan. Í lok ársins 2010 voru birtar niðurstöður viðamikillar rannsóknar, sem unnin var fyrir Félags- og tryggingamálaráðuneytið, sem gefa til kynna að yfir 40% íslenskra kvenna hafi einhvern tímann á ævinni orðið fyrir ofbeldi af höndum karlmanns. 4% svarenda sögðust svo hafa orðið fyrir einhvers konar ofbeldi, kynferðislegu og líkamlegu, af höndum karlmanns á þeim tólf mánuðum áður en rannsóknin var framkvæmd. Í niðurstöðum rannsóknarinnar kemur fram að þessar tölur jafngildi því að 44.097-48.716 konur á landsvísu hafi orðið fyrir ofbeldi einhvern tíma frá 16 ára aldri.

Þegar litið er til þessara talna er erfitt að neita því að ofbeldi gegn konum sé kerfisbundið vandamál hér á landi. Þegar fjögur prósent kvenna segjast hafa orðið fyrir ofbeldi á árinu og hátt í helmingur verður fyrir ofbeldi á ævinni, þá er ekki hægt að halda því fram að ofbeldi gegn konum séu einstakur og afmarkaður glæpur einstaklings gegn einstaklingi. Nei, þessar tölur benda til þess að vandamálið sé kerfisbundið, að við búum í samfélagi þar sem einn helmingur þegnanna er reglulega beittur ofbeldi af hinum helmingnum.

Þegar við lítum til kerfisbundins ofbeldis karla gegn konum læðist að okkur sá grunur að konum sé refsað fyrir að vera konur. Kona verður fyrir ofbeldi einungis af því að hún er kona.

Víða er ofbeldi gegn konum ekki einu sinni skilgreint sem ofbeldi. Sums staðar er kynbundið ofbeldi gegn konum meira að segja talinn sjálfsagður réttur karlmanna – þeir hafa fullt frelsi til að gera það sem þeim sýnist við konur. Konur hafa engin völd eða rétt yfir eigin líkama og lífi.

Og sums staðar er kynbundið ofbeldi gegn konum skilgreint sem ofbeldi, ekki gegn konunni sem fyrir því verður, heldur gegn körlunum sem hún tilheyrir. Með að vera nauðgað setur kona smánarblett á föður sinn, bræður og frændur. Stundum ákveða ættingjarnar að eina leiðin til að losna við smánarblettinn sé að losa sig við hina saurguðu konu, að drepa dætur sínar eða systur sem urðu brotáþolar nauðgara. Heiður fjölskyldunnar er ritaður á líkama kvenna.

Og stundum er kynbundnu ofbeldi karla gegn konum beitt skipulega í stríði. Og þetta vopn er engu öðru líkt. Í fyrsta lagi vegna þess að því er ekki ætlað að drepa, eins og nánast öll önnur stríðsvopn sem eru hönnuð til að grisja óvinagarðinn. Í öðru lagi vegna þess að vopninu er ekki beint gegn líkötum þeirra sem ætlað er að verða fyrir högginu, körlunum í stríðinu. Í stað þess að drepa mótherjana, eru þeir svívirtir með því að nauðga konunum þeirra. Líkami kvenna verður vígvöllur í stríði karlmanna, og enginn þælir í manneskjunni sem í raun verður fyrir ofbeldinu. Ekki á meðan sú manneskja er kona.

Allt ofbeldi er óásættanlegt, ómannúðlegt, alvarlegt og ömurlegt. En kerfisbundið kynbundið ofbeldi karla gegn konum er glæpur gegn mannkyninu. Daglega eru konur um allan heim beittar ofbeldi fyrir þá einu sök að þær eru konur, einungis vegna þess að þær hafa minni völd og minni tilverurétt en karlmenn í þeirri veröld sem við höfum skapað okkur. Kynbundið ofbeldi er einfaldlega allra augljósasta og grimmasta merki þess að konur þykja ómerkari verur en karlmenn. Kynbundið ofbeldi er eitt helsta efni jafnréttisbaráttunnar og helsti þröskuldur á vegi okkar í átt að réttlátum heimi og friði á jörð.

Vinum gegn kynbundnu ofbeldi

Agnes M. Sigurðardóttir, Biskup Íslands.

Nú stendur yfir alþjóðlegt átak gegn kynbundnu ofbeldi eins og kunnugt er. Það er miður að árið 2012 þurfi enn að minna okkur á þörfina að uppræta ofbeldi. Með áttakinu erum við einnig minnt á að við Íslendingar erum hluti af stærri heild, hluti af alþjóðasamfélagi. Í því samfélagi sitja ekki allir við sama borð hvað mannréttindi varðar og er það miður. Barátta milli góðs og illis er hluti af daglegu lífi margra. Við eigum að ganga erinda hins góða og berjast gegn hinu illa. Þess vegna er full þörf á því að vekja athygli okkar á því kynbundna ofbeldi sem viðgengst í heimi hér og hvetja til þess að vinna markvisst gegn því. Það er hræðilegt til þess að vita að fólk líti þannig á líf sitt að það geti ráðstafað lífi annarrar manneskju. Gert hana að viljalausú verkfæri sem notað er til að þóknast öðrum. Því miður höfum við heyrt ljótar sögur af því undanfarna daga þar sem stúlkum var lofað glæst framtíð, menntun og öryggi en allt reyndist það blekkingin ein.

Fyrir áratug kom út skýrsla frá Lútherska heimssambandinu sem ber yfirskriftina „Kirkjan mótmælir ofbeldi gegn konum. Framkvæmdaáætlun fyrir kirkjuna.“ Skýrslan er unnin í framhaldi af starfi fjölda kirkjufólks víðs vegar að úr heiminum, sem skoðaði ofbeldi í menningu, kirkju og samfélagi í þeim tilgangi að lýsa því og skilgreina. Það er fyrsta skrefið að því að geta unnið gegn því.

Kirkjan er meðvituð um það að henni ber að vinna gegn öllu því er eyðir og deyðir. Þar á meðal er kynbundið ofbeldi. Við eigum að standa vörð um það góða, fagra og fullkomna og láta okkur koma við ef við verðum þess áskynja að verið sé að eyðileggja sjálfsmynd og framtíð náungans. Á ég að gæta bróður míns spurði Kain í sögunni um þá bræður Kain og

Abel. Enn er þessi spurning í gildi. Okkur kemur náungi okkar við. Samfélagsleg ábyrgð skiptir máli. Hvert skref í átt til betra samfélags er skref til betra lífs. Verum því vakandi fyrir því að uppræta kynbundið ofbeldi úr samfélagi okkar og heiminum öllum.

Kynbundið ofbeldi er mál sem snertir alla

Barbara J. Kristvinsson, formaður Samtaka kvenna af erlendum uppruna.

Kynbundið ofbeldi heldur áfram að vera mest langvarandi en samt minnst viðurkennda mannréttinda brot í heiminum. Það er mál sem snertir alla menningarheima, kynþætti, trúarbrögð, og félags- og efnahagslegar stöður. Birtingarform kynbundins ofbeldis eru nauðganir, heimilisofbeldi, kynferðisleg árás, mansal á konum og stúlkum, vændi, limlestingar á kynfærum kvenna, kynferðislegt áreitni, og nauðungarhjórabönd.

Afleiðingar kynbundins ofbeldis geta verið skelfilegar fyrir fórnarlömbin. Líkamlegu afleiðingarnar eru oft mjög alvarlegar en hinar félagslegu og sálrænu afleiðingar geta verið jafn alvarlegar og skilið fórnarlömbin eftir einangruð og berskjölduð. Fyrir konur af erlendum uppruna getur þessi einangrun verið mun flóknari og erfiðari að eiga við. Vegna stöðu þeirra sem inflytjendur eiga þær erfiðara með að komast undan ofbeldi. Konum af erlendum uppruna finnst þær oft vera fastar í ofbeldisfullum samböndum vegna innflytjenda laga, tungumálatakmarkanna, félagslegri einangrun og fátæktar. Þrátt fyrir að nýlegar lagabreytingar hafi opnað nýjar og öruggar leiðir til áframhaldandi dvalar fyrir konur sem eru fórnarlömb heimilsiofbeldis er heimilsiofbeldi en stórt vandamál fyrir þær sem og aðrar konur.

Við þurfum að læra meira um erlendar konur sem eru fórnarlömb heimilisofbeldis. Þó við vitum að þær séu stór hluti þeirra kvenna sem leita á kvennaathvarfið, eru ekki til tölur um nákvæman fjölda þeirra. Þær mæta sömu vandamálum og íslenskar konur sem verða fyrir heimilisofbeldi, en einnig menningarlegum og lagalegum hindrunum. Við þurfum að auka vitund gagnvart þeim áskorunum sem þessar konur þurfa að takast á við og þeim möguleikum sem lagaumhverfið býður upp á fyrir þær. Þær þurfa meðal annars að takast á við menningartengd viðhorf sem hafa tilhneigingu til að afsaka og afneita heimilisofbeldi. Í sumum löndum er þetta ekki áltíð glæpur, heldur einungis fjölskyldu vandamál. Konur sem hafa aldrei upplifað þau réttindi sem íslenskar konur hafa og þekkja ekki hvað heimilisofbeldi felur í sér eiga erfiðara með að viðurkenna að þær séu fórnarlömb ofbeldis. Þær eru að jafnaði lengur að leita sér aðstoðar. Það er sterkari tilhneiging til að halda þessu leyndu og vernda þannig fjölskylduna og þar með gerandann einnig.

Félagsleg og fjárhagsleg staða þessara kvenna hefur einnig áhrif. Fyrir margar innflytjenda konur er ofbeldisfullur eiginmaður þeirra eina fyrirvinna. Einnig skortir þær oft stuðningsnet, t.d. stórfjölskyldu, hér á Íslandi. Að yfirgefa eiginmanninn fyrir öruggara umhverfi gæti þýtt tap á fjárhagslegum stuðningi og eigum, og einnig fjölskyldu hans sem stuðningsnet.

Erlendar konur eru oft hræddar við það að missa dvalarleyfi sitt og að vera reknar úr landi. Þeir sem beita erlendum konum ofbeldi nýta sér þessa hræðslu til að ná völdum og stjórn. Það er þekkt að íslenskir gerendur og útlendingar með búsetuleyfi nýta sér þessi völd og hóta að tilkynna til útlendingastofnunar og jafnvel að taka börnin þeirra ef þær reyna að leita sér aðstoðar eða segja frá. Þó það hafa orðið lagabreytingar til hins betra í þessum málefnum ganga enn mýtur og rangupplýsingar innan innflytjenda samfélagsins. Fjárhags og húsnaðiserfiðleikar eru stórt vandamál. Konur sem leita á kvennaathvarfið eiga í erfiðleikum með að finna hentugt húsnaði á viðráðanlegu verði. Erfitt er að fá leiguhúsnaði á höfuðborgarsvæðinu og enn erfiðara fyrir innflytjendur vegna fordóma í þeirra garð og tungumálaerfiðleika. Velferðarkerfið tekur ekki nógu vel á móti fórnarlömbum, biðlistar fyrir félagslegar íbúðir eru langir og skilyrði sem uppfylla þarf fyrir velferðarþjónustu eru þröng.

Þó kvennaathvarfið standi sig eins og hetja og snúi fólki aldrei frá, eru takmörkuð úrræði til staðar fyrir innflytjenda konur. Tungumálaörðugleikar gera það t.d. mjög erfitt fyrir starfsfólk athvarfsins að sinna þeim. Ráðstöfunarfé er ekki alltaf til staðar fyrir túlkapjónustu sem er dýr. Einnig eru túlkarnir oft tengdir konunum og gerendum vegna smæðs innflytjenda

samfélagsins. Öll upptalin vandamál og jafnvel fleiri gerir það að verkum að ekki eru sömu úrræði í boði fyrir erlendar konur.

Þessar konur eru oft einnig mæður og því þarf einnig að huga að barnaverndarmálum því börn sem lifa með heimilisofbeldi eru einnig fórnarlömb. Þessi fórnarlömb eru meðlimir í okkar þjóðfélagi og mikilvægt að þau læri að kynbundið ofbeldi er ekki látið viðgangast og að þau hafa réttindi. Samtök kvenna af erlendum uppruna telja mikilvægt að auka fræðslu erlendra kvenna um íslenskt samfélag. Nýlega þjálfuðu samtökin hóp kvenna til að starfa sem jafningaráðgjafar. Hlutverk þeirra er að bjóða þessum konum velkomnar, hlusta á vandamál þeirra og hjálpa þeim að finna bestu lausnina. Jafningaráðgjöfin er ókeypis og er alla þriðjudaga milli 20 og 22. Hún er staðsett á skrifstofu samtakana á Túngötu 14 2.hæð.

Er ofbeldi lærð hegðun?

Una María Óskarsdóttir forseti Kvenfélagasambands Íslands, BA í uppeldis-menntunarfræðum og MA í lýðheilsuvísindum.

Hvernig ætli standi á því að sumir beita ofbeldi en aðrir ekki? Við þessari spurningu eru líklega mörg svör og sitt sýnist hverjum. Þegar Gummi litli fæddist þá átti hann margt ólært. Hann fæddist með margvíslega eiginleika sem gerðu hann hæfan til að lifa, en umhverfið mótar einnig getu hans og viðhorf og hefur þannig áhrif á hvernig Gummi hegðar sér í framtíðinni.

Hvernig lærir Gummi að hegða sér? Hvernig lærir hann hvað má og hvað má ekki gera?
Hvernig lærir Gummi að barsmíðar og svívirðingar eru hegðun sem er eðlileg eða hegðun sem er óeðlileg?

Kenningin um félagslegt nám leggur áherslu á að mótun atferlis og hegðun fólks mótist af áreitum í umhverfinu og því hvernig viðbrögð hegðunarinnar fær. Hér eru það fyrirmyndir á heimilum, í vinahópnum, úr sjónvarpinu, bíómyndum, fjölmiðlum og á internetinu sem skipa stóran sess. Þetta þýðir að ef Gummi litli horfir á og upplifir að foreldri hans lemur t.d. hitt foreldrið eða hann sjálfan vegna einhverra orða eða hegðunar þá eru líkur til þess að Gummi læri hegðunina og beiti henni sjálfur síðar. Hann getur sem sé lært að leysa vandamál í samskiptum með ofbeldi, líkamlegu eða andlegu. Hann getur lært að ná sínu fram með ofbeldi.

Það er áhyggjuefni ef fyrirmyndir barna og unglunga eru ofbeldishetjur úr fjölmiðlum, bíómyndum og af internetinu. Enn verra er þó ef fyrirmyndir ofbeldisins eru í nærumhverfi barnanna, á heimilinu eða í vinahópnum. Ef framtíðin leiðir í ljós að Gummi, sem ólst upp við ofbeldi er sjálfur ofbeldishneigður eru honum þó sem betur fer nokkrir vegir færir.

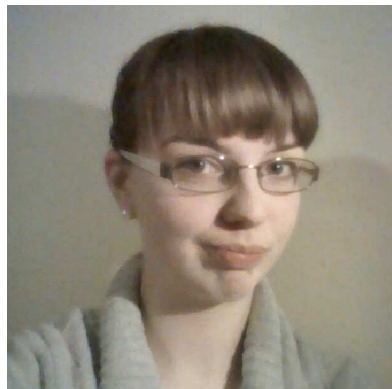
Hann getur lært að stjórna hegðun sinni, beina neikvæðum tilfinningum og mótlæti í jákvæðan farveg. Tileinka sér jákvæðari skýringarstíl og nota orð – tala - í stað þess að lemja. Það getur verið erfitt að venja sig á nýja hegðun ef það að nota hnefann er vanabundin hegðun við geðshræringu. En það er hægt að venja sig á nýja hugsun og nýja hegðun. Það er hægt að telja upp að hundrað og ákveða svo hvernig bregðast skuli við.

Við uppeldi á börnum skiptir miklu máli að ofbeldishegðun njóti ekki jákvæðrar athygli, þannig að barn upplifi að hegðunin sé rétt. T.d. þegar krakkar lenda í slagsmálum þá má uppalandinn ekki segja: Þú ert sko karl í krapinu að ná þér niður á þessu fífli! Það er mikilvægt að gefa ekki röng skilaboð, styrkja ekki ofbeldishegðun eða ofbeldistal og byrja snemma að beita leiðandi uppeldisháttum þar sem hvatning og jákvæð styrking skipta miklu máli.

Gott uppeldi getur stuðlað að bættum samskiptum og fækkun ofbeldisverka. Ofbeldi er lærð hegðun.

Að sýna náunganum væntumþykju

Hvernig getum við passað betur upp á hvert annað?

Guðný Ósk Laxdal, 4. H, Menntaskólanum á Akureyri.

Samfélagið okkar á mikið eftir að þróast þegar kemur að andlegri líðan. Andleg heilsa er eitthvað sem má ekki ræða, leyndarmál og eitthvað skömmustulegt. Þegar einstaklingar verða fyrir andlegum vandamálum, líður illa eða er boðið að fara eitthvað út er ævinlega logið að um sé einhverskonar líkamlega vanlíðan að ræða. Höfuðverkur eða magaverkur er vinsæl afsökun. Hefurðu nokkurn tímann heyrt einhvern segja að hann komist ekki út því hann sé þunglyndur, líði illa eða að það sé erfitt á heimilinu?

Af hverju er svona erfitt fyrir okkur að tjá okkur um andleg málefni? Rannsóknir sýna að flest lendum við í einhvers konar sálarflækju á lífsleiðinni, samt er alltaf mun þægilegra að ræða um líkamleg vandamál en andlega vanlíðan.

Andleg vanlíðan gerir það oft að verkum að einstaklingur dregur sig til hlés, tekur ekki þátt í því sem hann vanalega gerði, talar ekki mikið og sýnir lítið frumkvæði. Margir hverjir taka lítið eftir þegar svona kemur fyrir, jafnvel nánir vinir. Það virðist vera sem svo að friðhelgi einkalífsins sé orðin svo mikil að við erum dauðhrædd við að spyrja fólk um eitthvað sem gæti móðgað það. Við viljum ekki vera að hnýsast. En af hverju er það? Slúðurblöð heimsins seljast eins og heitar lummur og í þeim er að finna smáatriði um fræga fólkið sem teljast mjög persónulegar. Af hverju er í lagi að lesa þetta og ræða í daglegu tali, en þegar málið snýr að einhverjum sem stendur nær okkur, vinnufélaga, bekkjarsystkini eða vini, þá er þetta allt voða „privat“.

Börnin okkar eru framtíðin, erum við að passa upp á að hvert barn fái hamingjusama æsku og góðan grunn fyrir lífið? Því miður er það ekki svo að mínu mati.

Í íslenskum lögum ríkir tilkynningarskylda, okkur er öllum skylt, almenningi jafnt sem fagaðilum, að tilkynna til barnaverndarstofu ef að grunur ríkir um ofbeldi gagnvart börnum. Barnaverndarnefnd telur að þessari skyldu sé illa framfylgt. Fólk virðist vera svo hrætt við afleiðingar þess að tilkynna. Margir afsaka sig með því að hugsa; kannski er ég að skilja aðstæður rangt, kannski var þetta bara eitt skipti. Skiptir það máli? Hugsum frekar hvað ef við skildum aðstæður rétt, hvað ef þetta var eitt skipti af mörgum. Hvernig erum við að passa upp á gott samfélag með því að afneita vandamálum? Enginn er fullkominn, við þurfum öll leiðsögn í lífinu. Barnauppeldi er eitt stærsta verkefni lífsins, og leiðsögn á því sviði ætti því að vera af hinu góða. Samt sem áður viljum við ekki skipta okkur af þegar við sjáum eitthvað sem okkur finnst vera rangt.

Ef við sjáum áverka á fólki sem við erum með dags daglega, spyrjum við hvað kom fyrir? Trúum við sögum sem virðast frekar ólíklegar, tökum við eftir því þegar fólk hikar við frásögnina, dregur sig í hlé og gengur með veggjum. Tökum við kannski eftir því en hugsum ekki meira um það eða er okkur sama? Er ekki betra að reyna að ná til fólks sem er hlédrægt, og spyrjast fyrir á vinalegan hátt. Tilkynna grun okkar þegar við finnum fyrir honum. Við eigum að geta nýtt okkur nafnleynd þegar kemur að tilkynningum og óttast ekki afleiðingar gjörða okkar.

Fórnarlömb alls konar ofbeldis ættu líka að eiga auðveldara með að koma fram og leita sér hjálpar. Það virðist vera mjög inngríðið í samfélagið að það að verða fyrir ofbeldi, í hvaða formi sem er, sé eitthvað skömmustulegt og aumingjaskapur. Við tjáum okkur lítið um það, það er óþægilegt umræðuefni og því er betra að hafa það bara fyrir sig. En við ættum að geta talað við þá sem eru næstir okkur, ættum að hafa auðveldan aðgang að hjálp og stuðningi.

Margir hugsa örugglega að við eigum alveg nóg með okkur sjálf og okkar eigið líf. En er það svo, ég er ekki að tala um að við eigum að yfirheyra fólk þegar það á slæman dag. Heldur þegar að við tökum eftir því að fólkið í kringum okkur er búið að breytast algjörlega, eða virðist alltaf vera að eiga slæman dag, að við gerum eitthvað í því. Reynum að ná til þessa einstaklinga og hjálpa þeim á einhvern hátt. Því jú, við viljum láta koma fram við okkur á þann hátt. Hjálpumst að við að gera heiminn að betri stað með vinsemd og umhyggju fyrir hvert öðru.

Rétu upp hönd, ef ...

Hjálmar Sigmarsson, MA nemi í kynjafræði.

Um daginn sat ég umræðufund í tilefni 16 daga átaksins gegn kynbundnu ofbeldi og þegar leið á fundinn lagði einn frummælandinn fyrir salinn eftirfarandi spurningu: “Rétu upp hönd, ef þið hafið nokkurn tíma verið hrædd um að vera nauðgað.” Í salnum voru rétt rúmlega tuttugu manns, þar af réttu upp nærri allar konurnar í salnum upp hönd og þeir karlmenn sem voru í salnum gerðu það ekki. Ekki var þetta vísindaleg úttekt, en þetta fékk mig til hugsu til þess sem ég hef oft rætt við karlkyns félagu mína í jafnréttisbaráttunni, karlmenn upp til hópa lifa ekki við þennan ótta. Þá er ég ekki að meina að karlmenn verði ekki fyrir nauðgunum og öðru kynferðisofbeldi, heldur er frekar hægt að segja að karlmenn þurfi ekki, að mestu leiti, að hugsa hvort að þeir verði fyrir kynferðislegu áreiti eða ofbeldi.

Talandi af minni reynslu, þá hef ég aldrei upplifað þennan ótta og verið hræddur um að verða fyrir kynferðislegu ofbeldi. Ég hef aldrei þurft að hafa áhyggjur af því að vera einn og mæta einhverjum úti á götu og hafa áhyggjur af því að viðkomandi áreiti mig eða jafnvel ráðist á mig og reyni að nauðga mér. Heldur hef ég ekki orðið fyrir því að spjalla með einhverjum á ölkelduhúsi og þurft síðan að hafa áhyggjur af því að viðkomandi gerist áleitinn við mig og snerti mig á óviðkomandi hátt. Ekki hef ég orðið fyrir því að úti á götu sé kallað á eftir mér, eitthvað á þessa vegu “Vá vá, ég væri alveg til í að ...”. Og ekki hef ég þurft að hafa áhyggjur af því að einhver sem ég þekki og tel mig geta treyst, noti ölvað ástand mitt til að misnota mig. Ekki hef ég orðið fyrir neinu af þessu og mörgu öðru sem ég taldi ekki upp.

Þó að ég hafi ekki orðið fyrir neinu af þessu, þýðir ekki að þetta komi mér ekki við. Þess vegna tel ég svo mikilvægt að benda á og ræða þá þætti í reynslu kvenna sem margir

kynbræður mínir átta sig ekki á, gera sér ekki grein fyrir og jafnvel sumir gera lítið úr. Það er óhætt að segja að umræða og vitund um kynbundið ofbeldi og kynferðisofbeldi hafi aukist töluvert undanfarin ár. Samt sem áður er enn töluvert rými í fjölmiðlum og netheimum til að gera lítið úr, gera grín af og jafnvel lýsa því yfir að jafnréttisumræðan sé á “villigötum”. Þess vegna skora ég á þá sem ætla að fara gera lítið úr reynslu kvenna af kynferðisofbeldi, t.d. með “gríni,” efasemdum um að viðkomandi hafi orðið fyrir því eða með því að halda því fram að um misskilning hafi verið að ræða, staldri aðeins við, setji sig í spor þolanda og hugsu um hvað þeir vita ekki.

Til þess að takast á við kynbundið ofbeldi, er ekki nóg að segja að þetta sé ógeðslegur eða svívirðulegur glæpur og afgreiða þá sem nauðga sem “skrímli”. Slík afstaða gefur engan veginn rétta mynd af raunveruleikanum og hjálpar engan veginn við að takast almennilega á við kynferðisofbeldi. Til þess að takast á við vandann þurfum við að kafa dýpra og sýna meiri skilning. Í mínum huga snýst áttak eins og 16 daga átakið ekki bara um að vekja athygli á því að kynbundið ofbeldi eigi sér stað og að lýsa því yfir að við séum öll á móti því, heldur er svona áttak tækifæri fyrir okkur öll, konur sem karla, til þess að fá aukna þekkingu og skilning á öllu sem viðkemur kynbundnu og kynferðisofbeldi.

Kynferðisofbeldi er kynbundið ofbeldi

Anna Bentína Hermansen og Þóra Björt Sveinsdóttir, starfskonur Stígamóta.

Í yfirlýsingu Sameinuðu þjóðanna er kynbundið ofbeldi skilgreint sem: ***ofbeldi á grundvelli kynferðis sem leiðir til, eða gæti leitt til, líkamlegs, kynferðislegs eða sálræns skaða eða***

Þjáninga kvenna, einnig hótun um slíkt, þvingun eða handahófskennda sviptingu frelsis, bæði í einkalífi og á opinberum vettvangi.

Kynferðislegt ofbeldi er einhver sú erfiðasta reynsla sem ein manneskja getur upplifað.

Lagalega er ekki til þýngri refsing við nokkrum brotaflokki, ef morð er undan skilið.

Kynferðisofbeldi er kynbundið ofbeldi. Það eru oftast karlar sem nauðga konum, börnum og öðrum körlum. Oftast verður brotapolí fyrir kynferðisofbeldinu á heimili sínu af einhverjum sem konan þekkir. Af þeim sem leituðu til Stígamóta 2011 voru aðeins 16,8% ofbeldis-mannanna ókunnugir.

Flestir eru sammála um að kynferðislegt ofbeldi sé eitt grófasta form mannréttindabrota sem ekkert siðmenntað samfélag á að líða, enda er alvarleiki ofbeldisins flestum ljós. Barátta gegn slíku ofbeldi er hins vegar ekki ofarlega á baugi í samfélagi okkar og almennt sinnuleysi virðist ríkja á meðal þeirra sem eru í lykilstöðum til þess að hafa áhrif á þessi mál. Sextán daga alþjóðlegt átak gegn kynbundnu ofbeldi er hinsvegar liður í að hvetja til opinnar og hispurslausrar umræðu jafnframt því að vera leið til vitundarvakningar meðal almennings og frekari aðgerða í kjölfarið.

Erfitt er að gera rannsóknir á kynferðislegu ofbeldi vegna þess hversu falin veruleiki þess er. Erlend tölfraði sýnir að kynferðislegt ofbeldi er algengt og að konur eru mun oftar þolendur þess en karlmenn. Þannig sýna bandarískar rannsóknir að um 18% kvenna verði fyrir nauðgun eða tilraun til nauðgunar á lífsleiðinni á móti 3% karla¹.

Lítið er vitað um raunverulega tíðni kynferðisofbeldis hér á landi, þar sem mörg málanna koma ekki til kasta lögreglu. Fáar rannsóknir hafa verið gerðar en þær sem til eru gefa þó vísbendingar. Stærsta rannsókn af þessu tagi er samnorræn rannsókn þar sem tíðni andlegs, líkamlegs og kynferðislegs ofbeldis var metin hjá konum sem leituðu til kvensjúkdómalækna á árunum 1999 til 2001. Á Íslandi tóku 649 konur 18 ára og eldri þátt í rannsókninni og þar kom í ljós að 33% höfðu orðið fyrir kynferðislegu ofbeldi á lífsleiðinni. Rúmlega 22% kvennanna höfðu verið beittar alvarlegu kynferðislegu ofbeldi, þar af 10% fyrir 18 ára aldur.

¹ Tjaden, P., & Thoennes, N. (2000, July). *Extent, nature, and consequences of intimate partner violence: Findings from the National Violence Against Women Survey*. Washington, DC: U.S. Department of Justice. Office of Justice Programs. Sponsored by the National Institute of Justice and Centers for Disease Control and Prevention.

Meðaltíðni kynferðisofbeldis á hinum Norðurlöndunum í þessari samnorrænu rannsókn var 16,6% til 26,9%².

Stígamót hefur safnað tölfræðilegum upplýsingum í 22 ár til að lýsa þeim hliðum íslensks samfélags sem birtist í starfsemi þeirra. Í nýjustu ársskýrslu Stígamóta frá 2011, kemur fram að 593 einstaklingar leituðu til Stígamóta eftir aðstoð, þar af 278 einstaklingar sem leituðu aðstoðar í fyrsta skipti. Á þeim 22 árum sem liðin eru frá stofnun Stígamóta til ársloka 2011 hafa 5.946 einstaklingar leitað til samtakanna vegna kynferðisofbeldis. Við teljum að hér birtist aðeins toppurinn á ísjakanum. Margir brotaþolar leita sér aldrei aðstoðar.

Ef skoðuð er fyrsta tíðnikönnun hérlandis á umfangi kynferðisofbeldis á börnum koma hærri tölur í ljós. Í viðtali við Hrefnu Ólafsdóttur félagsráðgjafa sem gerði könnunina, kemur fram að rúmlega fimmta hver stúlka og tæplega tíundi hver drengur höfðu verið beitt kynferðisofbeldi fyrir 18 ára aldur. 17% svarenda í rannsókn Hrefnu höfðu verið misnotuð, 23% kvenna og 8% karla³. Ofbeldið taldist hafa verið gróft eða mjög gróft í 67% tilvika, þ.e. kynmök eða snerting kynfæra barnsins. Aðeins var kært í fjórum tilvikum af 122 en enginn gerenda var dæmdur fyrir brot sín né fengu þolendur bætur⁴. Segjum að skekkjumörkin séu í rúmum 12%, það þýðir að rúmlega 30.000 einstaklingar verði fyrir kynferðisofbeldi fyrir 18 ára aldur.

Eru þetta mun hærri tölur en veruleiki Stígamóta sýnir okkur enda sýnir tölfræði okkar aðeins heimsóknir þeirra sem leita til samtakanna en þær heimsóknir mæla auðvitað ekki tíðni kynferðisofbeldis í samfélaginu. Það er jafnframt athyglisvert að ofangreind tíðnikönnun sýnir aðeins þá sem hafa orðið fyrir kynferðisofbeldi fyrir 18 ára aldur, ekki þá sem verða fyrir því sem fullorðnir einstaklingar. Það sem er ennþá meira sláandi er að á bak við hverja tölu og prósentu er manneskja, reynsla hennar og líf. Í janúar 2011 var íbúafjöldi Kópavogs 30.779 einstaklingar. Getur hugur okkar rúmað það að jafn margir einstaklingar lendi í kynferðisofbeldi fyrir 18 ára aldur og allur íbúafjöldi Kópavogs?

Við verðum oft ónæg fyrir einhverjum tölum og prósentum því slík tölfræði virðist gefa okkur takmarkaða og oft firrta mynd af veruleikanum. Hvað værum við t.d. lengi að lesa upp

² Wijma, B., Schei, B., Swanberg, K., Hilden, M., Offerdal, K., Pikarinen, U., o.fl. (2003). *Emotional, physical and sexual abuse in patients visiting gynaecology clinics: A Nordis cross-sectional study*. The Lancet, 361, 2107-2113

³ Nína Björk Jónsdóttir. (2002, 17. september). Fimmta hver stúlka misnotuð og tíund hver drengur. Viðtal við Hrefnu Ólafsdóttur félagsráðgjafa í *Morgunblaðið*. Sótt 18. ágúst 2010 af http://www.mbl.is/mm/frettir/innlent/2002/09/17/fimmta_hver_stulka_misnotud_og_tiundi_hver_drengur/

⁴ Guðrún Agnarssdóttir. (2005). Kynferðisofbeldi: Bætt menntun – betri viðbrögð. *Læknablaðið*. The Icelandic Medical Journal, 11.tbl. 91.árg. Sótt 31. mars 2009 af <http://www.laeknabladid.is/2005/11/nr/2169>

fullt nafn allra þeirra þrjátíu þúsund einstaklinga sem hafa lent í kynferðisofbeldi? Hvað þá að skyggjast á bak við persónurnar sem bera þessi nöfn? Baráttan gegn kynferðisofbeldi er því alls ekki léttvæg. Við virðumst hafa fullan skilning á ýmsum verðugum baráttumálum samtaka eins og umferðarráðs, krabbameinsfélaga og fleiri góðra samtaka. Þegar kemur að kynferðisofbeldi fara hins vegar margir í vörn og segja þetta einkamál hvers og eins. Við myndum aldrei líta undan þeirri samfélagslegu ábyrgð ef að allir Kópavogsbúar ættu hættu á að örkumlast í umferðarslysi eða verða krabbameini að bráð. Það sama ætti að vera upp á teningnum með baráttuna gegn kynferðisofbeldi.

Kvennaathvarf í þrjátíu ár

Sigprúður Guðmundsdóttir, framkvæmdastýra Samtaka um kvennaathvarf.

Í dag eru þrjátíu ár frá því að Kvennaathvarfið hóf starfsemi sína. Í þrjátíu ár hefur sem sagt verið opið athvarf á Íslandi fyrir konur og börn þeirra sem ekki hafa getað búið heima hjá sér vegna ofbeldis. Þær hafa heldur betur vitað hvað þær voru að gera, konurnar sem ruddu brautina fyrir öllum þessum árum og opnuðu Kvennaathvarfið þrátt fyrir að ýmsum þætti hin mesta fásinna að halda því fram að ástæða væri til þess. Mér hefur verið sagt að strax fyrsta kvöldið sem athvarfið var opið hafi kona komið til dvalar með ungan son sinn og síðan hafa konur í þúsundatali lagt leið sína í Kvennaathvarfið til lengri eða skemmri tíma þegar einhver hefur gert þeim lífið óbærilegt heima. Í langflestum tilfellum eru þessar konur að flýja eiginmenn sína, sambýlismenn eða fyrrverandi maka og langoftast er ástandið á heimilinu búið að vera óbærilegt í langan tíma þegar þær koma í athvarfið. Samkvæmt komuskýrslum má reikna með að um það bil tólf þúsund sinnum hafi bjöllunni í athvarfinu verið hringt og kona óskað eftir aðstoð, ýmist dvöl eða viðtali. Nákvæm tala liggur ekki fyrir enda hafa

starfskonur Kvennaathvarfsins iðulega í mörg horn að líta og skráning heimsóknna hefur í gegn um tíðina ekki beinlínis verið forgangsverkefni.

Flesta daga mæti ég til starfa í Kvennaathvarfinu og geng að því sem sjálfsögðum hlut að í húsinu dvelji konur og börn sem hafa orðið að flýja heimili sín og tek því sem eðlilegustu fréttum að ný kona hafi leitað skjóls síðan ég var á vaktinni síðast. En oft slær mig líka fáránleiki þessara aðstæðna, sá fáránleiki að heima hjá þessari konu situr ofbeldismaður sem hrakti hana að heiman án þess að hún hefði í önnur hús að venda en ókunnugt athvarf þar sem hún deilir jafnvel herbergi með mörgum öðrum konum. Og ofbeldismaðurinn er ekki bara einhver maður heldur langoftast maðurinn hennar, hennar eigin maður, sá sem þekkir hana best og hún ætlaði sér að eyða ævinni með. Oft er hann jafnvel faðir barnanna hennar, barnanna sem tínast stóreyg niður í eldhúsið þegar morgnar og byrja með undraverðu æðruleysi að takast á við nýjar aðstæður. Og sá fáránleiki að í nútímasamfélagi sé ekki hægt að tryggja það að þegar ofbeldi er beitt á heimilum geti brotaþoli valið að vera heima hjá sér á meðan ofbeldismanninum er komið í burtu.

Á fyrri hluta þessa árs dvöldu að meðaltali tíu gestir í Kvennaathvarfinu á dag, fimm konur og fimm börn og í haust fór íbúafjöldi í húsinu ítrekað yfir tuttugu manns. Í húsinu eru fjögur svefnherbergi svo það segir sig sjálft að oft er þröng á þingi. Það er því með gleði sem við horfum til þess að eftir rúma tvo mánuði verði Kvennaathvarfið komið í nýtt og stærra húsnæði sem keypt var meðal annars fyrir fé sem safnaðist í haust í áttakinu Öll með tölu. Það er ánægjulegt að sjá gamlan draum í uppfyllingu á afmælisári og margir hafa lagt hönd á plóginn til þess að svo megi verða. Vissulega hefði verið enn meira gaman að halda upp á afmælið með því að loka Kvennaathvarfinu vegna verkefnaskorts. Það er að segja væri sá verkefnaskortur tilkominn vegna þess að baráttan gegn kynbundu ofbeldi hefði loks skilað þeim árangri að ofbeldi í nánnum samböndum væri fátítt og að þá sjaldan það ætti sér stað byðist brotaþolum að dvelja í friði heima eftir að ofbeldismaðurinn hefði verið fjarlægður. Þau hátíðahöld verða að bíða betri tíma og réttlátara samfélags og þangað til fögnum við hverri konu sem stígur út úr ofbeldissambandi og lítum svo á að aukin aðsókn í Kvennaathvarfið séu góðar fréttir.

Árunum þrjátíu og nýju húsi ætla aðstandendur Kvennaathvarfsins að fagna með afmælisfundi á Hallveigarstöðum klukkan fimm í dag og eru velunnarar athvarfsins hvattir til að líta við.

Ferðapjónustan sameinist gegn kynferðisofbeldi á börnum

Margrét Júlía Rafnsdóttir verkefnastjóri hjá Barnaheillum- Save the Children á Íslandi.

Öll börn heimsins eiga rétt á vernd gegn kynferðislegu ofbeldi, þau eiga rétt á vernd gegn hvers kyns kynferðislegu hátterni, vændi og klámi. Slíkt er tilgreint í barnasáttmála Sameinuðu þjóðanna og í íslenskum lögum.

Fyrr á þessu ári var samningur Evrópuráðsins um vernd barna gegn kynferðislegri misneytingu og kynferðislegri misnotkun fullgiltur á Íslandi og samhliða var gerð breyting á hegningarlögunum. Ein af þeim breytingum er að Íslendingur sem verður uppvís að kynferðislegu samneyti við barn í öðru landi, getur nú verið dæmdur fyrir það á Íslandi samkvæmt íslenskum lögum. Þetta á við jafnvel þótt lög þess lands banni ekki kynferðislegt samneyti við börn. Mikilvægt er að gera sér grein fyrir því að einstaklingar eru börn til 18 ára aldurs.

Á hverju ári leiðast 1- 2 milljónir barna í heiminum út í vændi vegna fátæktar og erfiðra aðstæðna. Þau eru í raun beitt kynferðisofbeldi gegn gjaldi til dæmis af ferðamönnum. Í kjölfar alþjóðavæðingar og auðveldari ferðamáta hefur kynferðisleg misnotkun í tengslum við ferðapjónustu aukist til muna. Ferðamennirnir eru yfirleitt frá vesturlöndum og ferðast til þróunarlanda eða landa þar sem efnahagur og aðstæður eru verri en í heimalandinu.

Þeir sem leggja upp í utanferðir í þeim tilgangi að stunda kynferðisofbeldi gagnvart börnum, nýta sér neyð barnanna. Þessi börn búa yfirleitt við fátækt og erfiðar aðstæður og bera ekki

ábyrgð á þeim aðstæðum og því ofbeldi sem þau verða fyrir. Þau eru gjarnan fórnarlömb mansals og hinn fullorðni getur aldrei skýlt sér á bak við samþykki barnsins.

Siðareglur ferðapjónustuaðila

Fjöldi erlendra fyrirtækja í ferðaiðnaðinum hafa, í samstarfi við frjáls félagasamtök á borð við Save the Children, gert og undirritað siðareglur um vernd barna gegn kynferðislegri misnotkun í ferðapjónustu. Þar með hafa þau lofað að gera allt sem í þeirra valdi stendur til þess að koma í veg slíkt. Ýmsar ferðaskrifstofur á Íslandi selja ferðir til staða sem þekktir eru fyrir mansal á börnum, staða þar sem börn eru beitt kynferðisofbeldi gegn gjaldi.

Barnaheill - Save the Children á Íslandi telja mjög mikilvægt að íslenskir aðilar í ferðapjónustu geri og undirriti siðareglur og taki þannig þátt í baráttunni gegn kynferðislegu ofbeldi á börnum. Vitundarvakning meðal ferðamanna er einnig mikilvæg. Því væri æskilegt að á vefsíðum ferðaskrifstofa, í bæklingum og/eða með ferðagögnum fylgdu leiðbeiningar til ferðamanna um ábyrga ferðamennsku og hvað þeir eiga að gera verði þeir varir við kynferðislegt ofbeldi á börnum í ferðum sínum. Ferðamenn eiga að tilkynna slíkt til lögreglufirvalda á staðnum, til farastjóra eða ferðaskrifstofu. Jafnframt er mikilvægt að fórnarlömbunum sé veitt aðstoð af hálfu fagaðila. Við getum ekki sætt okkur við að ferðamenn komist upp með að beita börn sem búa við fátækt og erfiðar aðstæður kynferðisofbeldi. Með markvissri stefnu og samstilltu átaki væri hægt að koma í veg fyrir ofbeldi gegn börnum í mun meira mæli.

Barnaheill- Save the Children á Íslandi óska eftir samstarfi við íslenska ferðapjónustuaðila um að innleiða siðareglur um vernd barna gegn kynferðislegu ofbeldi af hálfu ferðamanna. Þannig sýnum við samfélagslega ábyrgð og gefum skýr skilaboð um að kynferðislegt ofbeldi gegn börnum verði ekki látið óátalið.

Kirkjan mótmælir kynbundnu ofbeldi!

Arna Ýrr Sigurðardóttir, prestur í Gleráarkirkju á Akureyri.

Það hefur ekki ríkt nein lognmolla í kringum kirkjuna á undanförunum misserum. Reglulega birtast í fjölmiðlum fréttir af einstaklingum innan kirkjunnar sem hafa misnotað vald sitt með kúgun og ofbeldi. Jafnvel æðstu ráðamenn hafa orðið uppvísir að slíku, bæði innan íslensku þjóðkirkjunnar og kaþólsku kirkjunnar. Og þetta á ekki bara við hér á landi, heldur víða um heim. Alls staðar rísa upp einstaklingar sem hafa kjark til að segja sögu sína, sögu af því hvernig níðst var á þeim á stöðum sem áttu að veita öruggt skjól. Og þetta gerist ekki bara innan kirkjunnar, heldur víða í félagasamtökum, t.d. í Íþróttahreyfingunni og skátahreyfingunni.

Margir hafa orðið fyrir vonbrigðum með kirkjuna og kristna trú. Ein vinkona mín sagði við mig í gær: „Manni finnst það ennþá verra þegar svona gerist í kirkjum, maður á að geta treyst því að þar sé allt í lagi“. Og það er að sjálfsögðu alveg rétt, kristin kirkja ber ábyrgð á því að veita öllum skjól sem til hennar leita, þar eiga allir að finna sig örugga. En kirkjan hefur því miður vaknað upp við þann vonða draum á síðustu árum að þar, eins og annars staðar hafa menn komist til valda og áhrifa sem hafa misnotað stöðu sína og beitt konur og börn ofbeldi. Þetta er staðreynd sem kirkjan hefur þurft að glíma við, og hefur sú glíma oft á tíðum verið mjög sársaukafull. En nauðsynleg er hún og ég tel að hún hafi skilað sterkara kirkjusamfélagi sem horfst hefur í augu við raunveruleikann í auðmýkt og gert ýmislegt til að hindra það að kynbundið ofbeldi eigi sér stað í starfi kirkjunnar. Íslenska þjóðkirkjan hefur gripið til ýmissa ráðstafana. Öll þau sem sækjast eftir að starfa með börnum og unglingum þurfa að skila

sakavottorði, fagráð um meðferð kynferðisbrota er starfandi innan kirkjunnar og hefur orðið að fyrirmynd varðandi slíkt starf, auk þess er kirkjan aðili að framkvæmdaáætlun Lútherska heimssambandinu um að vinna gegn kynbundnu ofbeldi.

En síðast en ekki síst verður það að koma skýrt fram í allri boðun kirkjunnar, að sem lærisveinar Jesú Krists verðum við alltaf að taka okkur stöðu með þeim sem þurfa að þola hvers konar ofbeldi og kúgun. Það er óásættanlegt að gefa afslátt af þeirri afstöðu. Ofbeldi er synd og á hvergi að líðast, það er alveg skýrt. Kirkjan mótmælir því hverskonar kynbundnu ofbeldi og fylgir þar fordæmi Jesú Krists, sem kom fram við konur sem jafningja, af virðingu og kærleika, og sem leyfði börnunum að koma til sín.

Höfundur er prestur í Gleráirkirkju á Akureyri sem tekur þátt í 16 daga átaki gegn kynbundnu ofbeldi.

Nýja aðgerðaáætlun gegn kynbundnu ofbeldi

Margrét Steinarsdóttir, framkvæmdastjóri Mannréttindaskrifstofu Íslands

Nú stendur yfir 16 daga átak gegn kynbundnu ofbeldi. Átakið ber yfirskriftina *Heimilisfriður-Heimsfriður*.

Ofbeldi hefur áhrif á líf milljóna kvenna um allan heim óháð menningu og þjóðfélagshópi og er ein versta birtingarmynd ójafnrar stöðu kynjanna. Talið er að ein af hverjum þremur konum verði fyrir alvarlegu ofbeldi einhvern tímann á lífsleiðinni. Ofbeldi í nánnum samböndum hefur

verið líkt við kerfisbundnar pyntingar og víst er að áhrif þess á einstaklinginn eru oft og tíðum alvarlegri og varanlegri en áhrif pyntinga, enda er um ofbeldi af hálfu ástvinar að ræða sem stendur oft árum eða jafnvel áratugum saman.

Kynbundið ofbeldi tekur á sig margvíslegar myndir allt frá ofbeldi á heimili og nauðgun til kynfæralímlestinga og nauðungarhjórabanda. Samkvæmt rannsókn Alþjóðaheilbrigðisstofnunarinnar sem gerð var fyrir nokkrum árum, er heimilisofbeldi stærsta ógnin við líf og heilsu kvenna og alvarlegt heilbrigðisvandamál um allan heim.

Um helmingur þeirra kvenna sem þolað hafa ofbeldi af hendi maka sinna hafa fengið alvarlega líkamlega áverka og konur sem einhvern tímann hafa orðið fyrir ofbeldi af hendi maka er tvisvar sinnum líklegri en aðrar konur til búa við skerta andlega og líkamlega heilsu. Meðal einkenna eru þunglyndi, kvíði, verkir, svimi og einbeitingarskortur auk þess að ofbeldið hefur gjarnan alvarleg áhrif á kynheilsu kvenna.

Eins og í flestum ef ekki öllum ríkjum heims er kynbundið ofbeldi alvarlegt vandamál á Íslandi. Árlega leita hundruð kvenna til Stígamóta, Neyðarmóttöku vegna nauðgunar og Kvennaathvarfsins. Opinber úrræði fyrir þessar konur eru takmörkuð og aðeins lítill hluti leitar réttar síns. Þrátt fyrir að nú hafi verið sett lög sem heimila að ofbeldismaðurinn verði fjarlægður af heimili í stað þess að konan þurfi að flýja þaðan, hefur þeim aðeins verið beitt í afar fáum tilvikum. Ljóst er að þörf er almennrar fræðslu um lögin og inntak þeirra auk þjálfunar og fræðslu til þeirra sem hafa afskipti af ofbeldi á heimilum, s.s. lögreglu, barnaverndarstarfsfólks, félagsráðgjafa o.fl. Flestum þykir enda meira réttlæti felast í því að fjarlægja ofbeldismann af heimili í stað þess að fjölskyldan, þ.e. brotáðilar, verði að yfirgefa heimili sitt.

Aðgerðaáætlun stjórnvalda gegn kynbundnu ofbeldi gildi til ársins 2011. Mælti hún fyrir um ýmsar ágætar aðgerðir sem þegar hafa komið til framkvæmda. Hins vegar er þörf á áframhaldandi starfi og nýjum úrræðum. Því hvetja aðstandendur 16 daga átaks gegn kynbundnu ofbeldi til þess að stjórnvöld hrindi sem fyrst nýrri aðgerðaáætlun gegn kynbundnu ofbeldi í framkvæmd.

Heimilisofbeldi þrífst í skjóli þagnarinnar

Borghildur Dóra Björnsdóttir framhaldsskólanemi.

Því miður hef ég ekki heyrt nægilega umræðu um heimilisofbeldi í samfélaginu eða í fjölmiðlum, hún þarf að vera meiri. Það þarf fræðslu um heimilisofbeldi í skólum og í samfélaginu öllu. Það er svo margt sem við vitum ekki um það og svo margt sem er í felum. Heimilisofbeldi er nær okkur en við höldum. Það kemur fram í ólíkum myndum, líkamlegu ofbeldi, vanrækslu, andlegu- og kynferðislegu ofbeldi. Ég hef horft upp á heimilisofbeldi, vitað um manneskjur sem hafa lent í því og einnig hef ég lent í flestum þáttum þess sjálf.

Mannneskjur sem lenda í heimilisofbeldi finnst þær vera óverðugar, eiga það skilið, vera sökudólgurinn, standa í þessu einar og skammast sín. Finnst þær ekki getað talað við neinn og vita bara ekkert hvert þær geta leitað. Þolendur vita ekki hvort þeir eigi að tala við lögreglu, sálfræðing, lækni eða hvort þeir eigi að takast á við þetta einir. Þetta getur oft verið erfitt því manneskjan er hætt að treysta fólki og trú á almenna manngæsku hverfur. Mér fannst ég að minnsta kosti ekki geta treyst neinum.

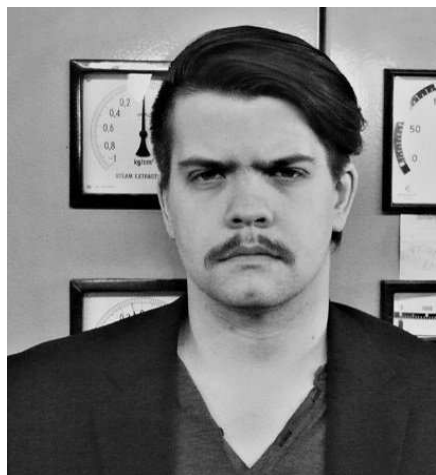
Ég veit það í dag að það sem best hefði verið að gera hefði verið að tala við fagfólk og/eða þá sem maður treysti. Það er að segja ef þú, sem þolandi, treystir einhverjum yfir höfuð. Gallinn er hins vegar sá að þeir sem verða fyrir heimilisofbeldi ljúga líka voðalega miklu um áverkana og andlega líðan vegna þess að þeir skammast sín. Ég gerði það alltaf. Ég varði gerendurna og þagði yfir því sem var að gerast. En í dag sé ég eftir því að hafa ekki sagt frá, því ég mun aldrei almennilega jafna mig á þessu ofbeldi sem ég varð fyrir. Ég leitaði mér ekki hjálpar því að ég skammaðist mín og fannst ég eiga þetta skilið.

Það var engin fræðsla um heimilisofbeldi á þeim tíma sem ég var að ganga í gegnum það og enn í dag finnst mér ekki nógu mikil fræðsla eða umræða um þetta málefni. Fræðsla þarf að vera almenn, aðgengileg úti í samfélaginu og í skólakerfinu. Það er ótrúlegt hversu ungt fólk getur verið sem verða þolendur. Heimilisofbeldi er nær okkur en við höldum og það er meira að segja möguleiki á að þú hittir manneskju á hverjum degi sem lifir við heimilisofbeldi en þú veist bara ekki af því. Það getur verið einhver sem þér þykir vænt um.

Til að breyta þessu þarf ekki bara að virkja sérfræðinga, við sjálf þurfum líka að miðla okkar reynslu til annarra og fræða börnin okkar. Sýna fólki fram á að það sé í lagi að koma fram og segja frá, án þess að vera dæmd, óháð stöðu, aldri eða kyni. Að þú standir ekki ein/einn í þessu. Heimilisofbeldi er mjög alvarlegur glæpur og hefur áhrif á þig allt þitt líf. Ef þú veist um eða hefur heyrt um einhvern sem hefur lent í heimilisofbeldi, taktu af skarið og talaðu við viðkomandi og hjálpaðu honum eftir fremsta megni og ef þú treystir þér ekki til þess, leitaðu til fagmanna. Það hjálpar mikið að vita að maður er ekki einn. Ég hélt ég væri ein og hefði engan og vil ekki vita af neinum þarna úti sem hefur lent í heimilisofbeldi og finnst hann vera einn. Þú getur haft áhrif! Vertu til staðar og reyndu að afla þér upplýsinga um heimilisofbeldi, merkin og áhrif þess svo þú þekkir það og getir hjálpað.

Mundu líka, hvort sem þú ert þolandi eða aðstandandi, láttu vita af þér.

Hin ógurlega Algebra

Guðni Rúnar Jónasson. Höfundur situr í stjórn Femínisítafélags Íslands.

Kynbundið ofbeldi á sér stað um allan heim í þvílíku magni að við rekumst á vegg þegar við eigum að skynja og skilja tölfræðina sem að baki því liggur. Tölur eins og: Sex hundruð milljón konur búa í löndum þar sem heimilisofbeldi er ekki saknæmt. 45% kvenna í Evrópusambandslöndum hafa orðið fyrir ofbeldi karlmanna. Sjö konur deyja daglega í heiminum af völdum heimilisofbeldis og að lokum þá kostar heimilisofbeldi Evrópulöndin 3.220.480.000.– krónur árlega. Rannsóknir hafa sýnt fram á að í slíkum aðstæðum rekur okkur í vitsmunalegt strand. Við höfum ekki andlegu tólin til að geta unnið úr gögnunum. Eddy Izzard náði þessu eiginlega langbest þegar hann fjallaði um málefnið í uppistandi sínu: „Þú hefur drepit yfir 100.000 manns! Vá! Þú hlýtur að vakna alveg rosalega snemma á morgnanna til að ná þessum árangri. Ég kem mér varla í ræktina!“ Við eigum erfitt með að hafa samkennd með tölum og þurfum því að reikna þær niður í stæðir sem við skiljum.

Þetta er þó ekki sá útreikningur sem ég ætla að tala um. Sá reikningur er mun nærtækari, einstaklingsbundnari og auðskiljanlegri þó svo að okkur bjóði við honum. Við skiljum þjáningar einstaklingsins, -þær eru stæða sem við náum utanum.

Um er að ræða líkindareikning, áhættumat og hina huglægu stærðfræði sjálfbjargarinnar. Þetta er útreikningurinn sem allir þolendur kynbundins ofbeldis og í raun allir þolendur kerfisbundinna níða þurfa að framkvæma daglega, því þó að ofbeldið eigi sér stað óreglulega og jafnvel líði mánuðir á milli atvika, vofir það alltaf yfir og áhættumatið er sífellt í gangi.

„Hvað gerði ég vitlaust?“, „Hvað get ég gert til að sjá til þess að þetta komi ekki fyrir aftur?“ eru hræðilegar jöfnur en þær geta verið mun erfiðari: „Hvernig tryggi ég að hann fari ekki í börnin?“, „Hvernig tryggi ég að enginn sjái hvernig mér tókst að klúðra málunum?“, „Mun hann stoppa núna?“

Enginn getur fullkomlega sett sig í spor þolanda kynbundins ofbeldis án þess að þurfa að þola það á eigin skinni. En maður getur gert sitt besta til að skilja þjáningu einstaklingsins sem verður fyrir kynbundnu ofbeldi, því það er nefnilega töluvert auðveldara að setja sig í spor milljóna ef maður gerir sér grein fyrir því að á bakvið hverja tölu eru einstaklingar sem ganga í gengum þessa hræðilegu útreikninga daglega. Kynbundið ofbeldi er ekki tölfræði heldur einstaklingsbundnar þjáningar sem við sem samfélag eigum aldrei að líða.